

ממשלת-חירום כהכרח עליון / נתן אלתרמן

1

המצב החדש, המדיני והצבאי, שאנו עומדים בו, התהווה במשך ימים ספורים. חומרתו הקיצונית נצטברה וקמה במהירות שאולי אין לה תקדים והיא כבר ברורה יותר מפרטיה השוטפים ומתחלפים.

מצב זה יש לו, כמובן, סיבות אובייקטיביות שגרמוהו ואין לשוב לדבר כאן על רשעותם של שליטי ערב ותכניהם, אלא שיש בו במצב החירום הזה גם יסודות שאינם מחוץ לתחום שלנו. מצב זה מתנשא עתה על גבי מפולת כבירה של תחזיות מדיניות שלנו, של "דעות חוגים רשמיים בירושלים", של נאומי שרים וסגנים, למן הבשורות הוורודות של שר-החוץ ועד לנבואות הישועה של אחרון המרצים בחוגי-הבית מטעם "חברינו". בתוך מפולת זו מנצנצים גם שברי הבטחון-העצמי והרברבנות של אותם חוגים שדחו כל ערעור על מהלכים וקווי-פעולה שלהם. בין עיי-המפולת שעליו מתנשא המצב החדש מתגלגלים גם דפיו של אותו "פנקס פתוח", ביחוד כמה מדפיו המילוליים הידועים.

אותו "פנקס פתוח" הוא עכשיו כמין מוצג פריהיסטורי, ואף-על-פי-כן חובה להזכירו בשעה זו. רצוני לומר כאן בפירוש כי רק בטעות נעשה אותו פנקס כמין סמל להיפוכו של "אקטיביזם" ולהימנעות מפעולות של ממש. האמת היא ההיפך הגמור מזה. חסרונו של אותו פנקס היה לא באפס-מעשה, אלא בכך שהוא הצליח לנתק את פעולות ההתגוננות של ישראל מן המציאות השוטפת של פעולות-החבלה של "אל-פתח" ולהעביר התגוננות זו אל מימדים ועיתויים שהפכו אותה כמעט לעיקרון בפני עצמו ולתהליך בפני עצמו.

מידת ההרתעה של התגובות המאסיביות נגד פעולות "אל-פתח" היתה אפסית, אך לעומת חסרון כוח-ההרתעה היה בהן, ביחוד שעה שהן נצטרפו להכרזות הקולניות של מנהיגינו, כוח-אזעקה שעורר את שליטי ערב לתחושה אשר אחדים מהם ציפו לה וניסו ללבותה לשווא באמצעים מלאכותיים – שי לכוחות הניצבים מולנו.

אם נכונה ואם לא נכונה גירסתו של "אובסרבר", כי לאחר ההצהרות הנודעות של ראש-הממשלה ושל אחרים שטפו טלגרמות של חרדה מדמשק אל נציגי סוריה בחוץ-לארץ, והשליטים הסוריים נתקפו בהלה של סכנת פלישה ישראלית ומצרים נדרשה לקום ולמלא חובתה כלפי סוריה במבחן העליון המתקרב, אם נכונה גירסה זו ואם לאו, הרי אין ספק כי שיטות-פעולה ודרכי-מלל שלנו היו בין הגורמים שסללו את הדרך לפני ההיערכות הערבית הסומרת עכשיו על גבולותינו בלועי-תותחים וצריחי-טאנקים למאות. תפיסה זו של המצב אינה בבחינת חכמה שלאחר מעשה, שכן לא אחת ולא שתיים נשמעו התראות ואזהרות בענין זה, אך נדחו בהתרברבות האפיינית.

כן, אני יודע כי מידה נאצלה ואבירית הרבה יותר היא להחשות לעת הזאת ולהסתפק בהבטחות כי בשעה חמורה זו נעמוד כולנו שכם אחד עם ממשלתנו וכיוצא באלה. אך כיוון שעמידתנו שכם אחד מובטחת בין כה וכה ואין אף צל צלו של הרהור כי ייתכן אחרת, הרי רשאים אנו, ואולי גם חייבים, להרהר בעוד מועד על מידת כשירותה של הנהגה זו אשר טיפוח דמותה בעיני הציבור היה חשוב לה כל-כך עד שהיא הוסיפה וטיפחה לשם כך, מתוך אינרציה, גם את דמותם וקלסתר-פניהם של המצבים והתהליכים האובייקטיביים כדי שגם הם ישאו חן כמוה. לא כל חבריה של ממשלה זו יש בהם נטיות אלה, אך גרם אפיה הכללי, העסקני, השקוע בצבירת נקודות-זכות ומסע-הישגים שאסור לו שייפסק. השאלה היא אם ממשלה זו שנבחרה והורכבה לא מתוך תחושת חירום, אלא מתוך חשבונות של תקופת-שיא בעסקנות הבינמפלגתית, צריכה להיות בדיוק זו שבידיה יופקד גורל המדינה בשעה זו שאין דומה לה לחומרה.

מצב זה, שאנו שרויים בו עכשיו, החזיר, למעשה, את המדינה תוך ימים ספורים, לא רק אל מעמדה שלפני מבצע-סיני – אשר פירותיו והישגיו היו כלא היו, לפחות לפי שעה – אלא אל תקופה קודמת לזו, שכן מבחינת הבידוד, מבחינת הצבאות הצרים עלינו מכל צד ומבחינת שאלות חיים ומוות המוטלות על הכף, אנו עומדים למעשה עמידה דומה לזו שבפרוס מלחמת-השחרור. ההבדל הגדול הוא, כמובן, בכך שכיום קיימת עצמתו של צה"ל דרוכה ומוכנת, ומאחורי חומה זו אנו מקווים שהדברים עוד עשויים להתיישב בלי התמודדות צבאית. אם, חלילה, לא יהיה מנוס מהכרעה בשדה-הקרב, הרי גם אז יודעים אנו כי גורלן של האומה והמדינה יינתן בידי האמונות שיותר שידע העם מעודו, ידיהם של חייליו ומפקדיו, אלא צריך לדעת כי מאחוריו עומדת הנהגה נכונה ויעודה למשימה ולא פסיפס של מפלגות. החישובים המפלגתיים לכינונה של ממשלת-חירום צריכים להיעלם כיום, שכן השאלה העומדת כיום לפנינו אינה שאלת קיומה של ממשלה זו או של ממשלה אחרת העשויה לבוא במקומה, אלא שאלת קיומה של מולדת זו, שאין אחרת עשויה לבוא במקומה לעולם, ושאלת קיומו או קצו של העם הזה, שגם הוא עשוי להיות קץ אחד ואין שני.

אין דברים אלה נאמרים מתום בהלה. להיפך, הם נאמרים מתוך תחושה ברורה כי המצב והתפתחותו הם במידה רבה גם בידינו, שכן אילולא סברנו כך, הרי באמת אין הבדל למי הידים והמוחות הקובעים את המהלכים. אני יודע, כי שעה שמדברים על צירוף כוחות לממשלה עולים מיד שמות אשר אזרחים רבים עשויים להירתע מפני המשמעות ה"אקטיביסטית" שבהם, אך ראשית, כבר ראינו כי מבחינת "אסקאלאציה" הצליחה ממשלה זו לעלות על כל קודמותיה. ושנית – אולי עיקר – פעמים נדמה לך כי האקטיביזם האמיתי לא היה שונה למעשה מן ה"לא-אקטיביזם" שבממשלה כיום, אלא בכך שלא היו לו שם תסביכים של חששות מפני דעת-הקהל, ושום צורך להוכיח פעילות ואומץ. משום כך היה לו גם אומץ לא לעשות אלא את ההכרחי.

בחשבון ההרכב האישי של ממשלת-חירום יבוא, כמובן, קודם-כל, שמו של בן-גוריון, אשר הוותור עליו בעת הזאת הוא מעשה בזבוז בל-יכופר. זהו ויתור על אוצר בלום של כוחות-נסיון והשראה, ויתור על עצמתה של מכונה כבירה אשר הפעלתה כיום הוא דבר בעל חשיבות ראשונה במעלה לא רק למקרה מלחמה, באם לא יהא מנוס מזה, אלא קודם-כל דווקא בשעות אלו של מאבק מדיני הנמשך עדיין. שיעור-קומתם ורושם-לחצם של שליטי ערב עשויים להיראות בעולם בפרופורציה אחרת קצת שעה שאל מולם יעמדו דמותו ודברו של בן-גוריון, על מוניטין היסטוריים שלו ועל כל הכרוך בו ובמפעלו. למזלנו הצליחו עסקני מפא"י לנפץ דמות זו רק מבית – ואף זאת, כנראה, לא לאורך ימים – אך לגבי העולם מסמל עדיין בן-גוריון, יותר מכל דמות אחרת ונכס אחר, את משמעות הכורח ההיסטורי של תקומת ישראל וקיומה. נוכחותו בזירה, בשעה זו, תעביר מיד את המאבק המדיני אל מישור שבו לא יוכלו מעצמות-המערב שלא להביא בחשבון כמה דברים חשובים אפילו יותר מן האספקט הליגאליסטי של חופש-השייט. משמעות מאבקה של ישראל לקיום או לכליון – וזו משמעותם האמיתית של ימים אלה – אין לה כיום המחשה מובהקת ועזת-רושם יותר מאישיותו ותוקף-נוכחותו של בן-גוריון. תחושה זו היא כיום נחלת הרבים בישראל. מאמצייהם הנמרצים של עסקני מפא"י להכחיש תחושה זו ולמנוע אותה מלהתגשם, חלילה, הם המשך של התעקמות ואטימות, שכנראה כבר אין להן תקנה. זה כבר נהפך לייצר ולענין כרוני וההתחשבות בכך בימים אלה היא באמת לוכסוס רב מדי.

5

ההגיון הפשוט אומר, מכל-מקום, כי ספק הוא אם הממשלה הנוכחית, שהעומדים בראשה תרמו את חלקם הלא-מפוקפק להיווצרות המצב שאנו עומדים בו, רשאית לדרוש מן הציבור שמצב זה יופקד כולו בידיה. ממשלת-חירום, שכינונה הוא צו-השעה, אין פירושה בשום פנים כפיית פתרון של דרכי מלחמה, כשם שהממשלה הנוכחית אינה בשום פנים ערובה לפתרון בדרכי שלום. ההבדל הוא לא בטיב הנטיות לשלום או למלחמה, אלא בטיבו של כושר ההתמודדות עם הבעיות החותכות גורל. ממשלה חזקה יותר פירושה ממשלה שהאומץ וההגיון וכושר-ההחלטה הן עיקר תכונותיה. המלחמה אינה בשום פנים תוצאה הכרחית של תכונות אלו. לפעמים היא דווקא פרי היעדרן. אם כך ואם כך, אלה דברים אשר פתרון של שלום ודאי שלא יושג בלעדיהם.